

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 316.356.2: 331.556:46 (478) (043.2)

CORCEVOI MARIA

**MECANISME PSIHOLOGICE DE ATENUARE A EFECTELOR MIGRAȚIEI
ECONOMICE ASUPRA SISTEMULUI FAMILIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA**

511.03 - PSIHOLOGIE SOCIALĂ

Autoreferatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul Sectorului Asistența Psihologică în Educație al Institutului de Științe ale Educației

Conducător științific:

Briceag Silvia, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

Bolboceanu Aglaida, doctor habilitat în psihologie, profesor cercetător, Institutul de Științe ale Educației

Gonța Victoria, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

Componența Consiliului Științific Specializat:

Bucun Nicolae, președinte, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar

Paladi Oxana, secretar științific, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Jelescu Petru, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar

Cuznețov Larisa, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar

Vasian Tatiana, doctor în psihologie

Susținerea va avea loc la 02 iulie, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 38.511.03-01 din cadrul Institutului de Științe ale Educației, pe adresa: or. Chișinău, str. Doina, nr. 104, sala 212.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Institutului de Științe ale Educației din Chișinău și la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 31 mai, 2018

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

Paladi Oxana, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Conducător științific,

Briceag Silvia, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Autor
Corcevoi Maria

© Corcevoi Maria, 2018

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. În ultimii ani a crescut vădit interesul față de studierea familiei din partea specialiștilor din diferite domenii de cercetare, interes ce se datorează rolului pe care îl are familia în formarea și dezvoltarea personalității, or anume personalitatea influențează nemijlocit asupra prezentului și viitorului societății noastre. Premisa fundamentală a psihoterapiei de familie stipulează că oamenii sunt produsul contextului lor, dar, deși contextul dat – familia – tinde spre o stabilitate, el rămâne vulnerabil în fața schimbărilor socio-politico-economice, care afectează sistemul relațiilor intrafamiliale.

Tranziția Republicii Moldova spre economia de piață a contribuit la extinderea fenomenului migrației. Principalii factori care determină migrația sunt de ordin economic. Cauzele migrației economice sunt multiple și bine cunoscute, printre acestea numărându-se șomajul, nivelul scăzut de trai, locurile de muncă slab remunerate, sărăcia. Plecarea unor membri ai familiei către alte țări, din rațiuni economice, precum și existența din sursele câștigate de aceștia a devenit un mod normal de viață pentru multe familii de moldoveni [18, p.6]. Deși, pe de o parte, migrația cu scop economic reduce sărăcia atât în mediul rural, cât și în cel urban, pe de altă parte, ea generează puternice efecte sociale negative asupra celor rămași acasă și, în special, asupra copiilor și bătrânilor. Nu există o cifră exactă a numărului de copii rămași fără grija părintească din cauza migrației, or numărul estimativ al acestora în cadrul cercetărilor variază între 90 și 100 de mii [33, p.170]. Absența părinților din familie lipsește copilul de siguranță, atașament, afecțiune, ajutor, îndrumare și condiționează carențe în formarea identității personale a copilului [8, p.9].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Studiile de caz arată că nici membrii familiei și nici comunitatea nu percep și nu conștientizează la justa valoare riscurile la care sunt supuși copiii lipsiți de grija părintească în urma migrației cu scop economic [26, p 5]. Aceste concluzii pot fi regăsite în studiile autohtone cu privire la persoanele afectate de acest fenomen - migranți, copii, tineri, persoane vârstnice ș.a [14, 15, 17, 19, 37, etc.].

În lucrările de specialitate se specifică faptul că o funcționalitate optimă a unui sistem familial este asigurată prin distribuirea și exercitarea corespunzătoare a funcțiilor, rolurilor, regulilor specifice la nivelul familiei [35, 40, 44, 45, 52, etc.]. Familia marcată de fenomenul migrației economice este supusă unei schimbări structurale a componenței sale și întâmpină dificultăți, deoarece trebuie să asigure îndeplinirea aceluiași set de cerințe, dar într-un context modificat. Prin plecarea la muncă în străinătate cel puțin a unuia din membrii familiei, se produce un dezechilibru la nivelul sistemului familial în planul exercitării rolurilor, funcțiilor, interrelaționării. Deseori, sistemul familial este incapabil să producă schimbări adaptative, astfel

că se conturează seturi comportamentale disfuncționale, ceea ce conduce la apariția evenimentelor traumatizante pentru familie (conflicte, învinuiri, comportamente simptomatice, despărțiri etc.) Din aceste considerente, cunoașterea punctelor slabe ale parametrilor de funcționare a sistemelor familiale marcate de migrația economică constituie un factor de bază al intervenției psihologice preventive.

Conceptul de familie este abordat și definit în multe lucrări din literatura de specialitate, dar o abordare mai semnificativă și amplă din punct de vedere psihologic o consemnăm în studiile semnate de I. Mitrofan, D. Vasile, M. N. Turulic, M. Voinea, L. Cuznețov etc. Abordarea familiei din perspectiva sistemică este expusă la S. Minunchin, V. Satir, C. Madanes, A. Cernicov, P. Păp, etc. Descrierea consecințelor exercitate de migrația economică asupra familiilor marcate de acest fenomen este expusă în cercetările întreprinse de cercetătoarea L. Cuznețov, V. Gonța, A. Lupu, M. Cojocaru, C. Gavriliuc, G. Toth, A. Toth, etc.

Examinând studiile cu referire la abordarea sistemică a familiilor marcate de migrația economică, constatăm că până în prezent nu sunt realizate cercetări integrale, ce ar aborda impactul migrației economice asupra funcționării și structurii sistemului familial și al activității acestuia în condițiile dezintegrării temporare a membrilor familiei, prin prisma actualelor dificultăți conturate și descrise în prezent. Această situație necesită și determină **problema de cercetare**, care constă în investigarea funcționalității familiei marcate de migrația economică, precum și în elaborarea și validarea fundamentelor teoretice și aplicative ale abordării sistemice a familiei, pentru a verifica și dovedi capacitatea formativă a modelului de consiliere în cazul familiilor marcate de migrația economică.

Scopul constă în studierea funcționalității sistemelor familiale marcate de migrația economică și identificarea mecanismelor psihologice de atenuare a efectelor migrației economice asupra familiei structurate prin *Modelul integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*.

Ca **obiective ale cercetării** ne-am propus: 1. Investigarea aspectelor teoretice cu privire la psihologia familiei, în special, cu referință la abordările sistemice din domeniul școlilor strategice, structurale de familie, precizarea prin analiză teoretică și practică a efectelor migrației economice asupra sistemului familial; 2. Analiza diferențelor semnificative la nivelul modelelor de funcționare a sistemelor familiale marcate de migrația economică și a celor nemarcate de acest fenomen; identificarea gradului de vulnerabilitate a familiilor marcate de migrația economică, în funcție de diferite variabile sociodemografice (mediul de trai, studiile absolvite, etapele vieții de familie, membrul familiei care muncește peste hotare și perioada când familia este marcată de migrație); 3. Elaborarea și implementarea *Modelului integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*.

Metodologia cercetării s-a constituit dintr-un ansamblul de metode teoretice: documentarea științifică, analiza și sinteza științifică, metode empirice: testarea, observarea, experimentul; metode statistico-matematice de prelucrare a datelor (frecvența și media grupurilor, testul t, ANOVA unifactorial, corelația Pearson).

Noutatea și originalitatea științifică. Situația socio-economică din RM impune efectuarea cercetărilor profunde în domeniile socio-umane, inclusiv în psihologie. Cercetarea dată este una dintre primele cercetări teoretico-experimentală în psihologia socială autohtonă, care stabilește o analiză comparativă între funcționalitatea familiei marcate de migrația economică și cele nemarcate de acest fenomen din perspectiva sistemică de familie; stabilește factorii socio-demografici ai familiilor marcate de migrația economică care influențează nivelul ei de funcționare; oferă un *Model integrativ de consiliere a familiei în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv constă în stabilirea modului de funcționare a familiilor marcate de migrația economică și elaborarea unui model de psihoconsiliere în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial.

Semnificația teoretică este susținută de analiza, profilarea, explicarea și demarcarea aspectelor cadrului conceptual al teoriilor sistemice de familie, descrierea mecanismelor funcționalității sistemelor familiale. De asemenea, cercetarea aduce un plus de relevanță prin descrierea impactului migrației economice asupra întregii familii, iar acestea pot fi folosite drept punct de plecare în studierea mai aprofundată a cauzelor și efectelor disfuncționalității familiilor marcate de migrația economică asupra mezo și macro sistemelor sociale.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în elaborarea și validarea fundamentelor teoretico-aplicative, proiectate în elementele și intervențiile *Modelului integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*, care poate fi utilizat în activitatea de consiliere a familiilor, în activitatea psihologilor școlari, în cadrul serviciului de asistență psihopedagogică, a centrelor de recuperare și comunitare care au ca beneficiari membrii familiilor disfuncționale în urma migrației economice.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere

1. Sistemele familiale marcate de migrația economică au o funcționalitate mai joasă decât sistemele familiale nemarcate de migrația economică, evaluate în baza a două modele „Circumplex” și „McMaster”.

2. Aplicarea *Modelului integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*, va contribui la creșterea nivelului de funcționalitate a familiilor marcate de migrația economică.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute au fost puse în practică în cadrul activităților promovate cu psihologii practicieni din nordul Republicii Moldova în cadrul Proiectului de cercetare științifică aplicativă, finanțat de AȘM cu titlul „Cercetarea funcționalității familiilor din Republica Moldova și elaborarea mecanismelor de reajustare psihosocială a acestora în contextul integrării europene”, activităților de consiliere psihologică oferite prin intermediul site-ului www.psyconsult.usarb.md, predarea la cursuri de formare continuă pentru psihologii școlari, cadre didactice, cât și în predarea disciplinei „Consilierea familială” în cadrul studiilor masterale la specialitatea „Consiliere psihologică în instituții și organizații”, de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

Aprobarea rezultatelor științifice. Materialele cercetării au fost discutate și aprobate în cadrul ședințelor Sectorului Asistență Psihologică în Educație al Institutului de Științe ale Educației, Catedra de psihologie a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, cât și la diverse conferințe științifice (mai mult de 10 la număr).

Publicațiile la tema tezei Conținutul principal al lucrării a fost reflectat în articole științifice, dintre care 2 - în monografiile științifice colective; 2 - în reviste științifice de specialitate categoria C; 13- în culegeri ale conferințelor științifice.

Volumul și structura tezei. Teza este constituită din: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (230 titluri), 5 anexe, 148 pagini text de bază, 56 tabele și 11 figuri.

Cuvintele-cheie: sistem familial, migrația economică, familie transnațională, funcționalitatea sistemului, homeostazie, adaptabilitatea familiei, coeziunea familiei, abordare sistemică de familie, abordare experiențială de familie, consiliere de familie.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată actualitatea temei precum și importanța problemei abordate; sunt formulate scopul și obiectivele investigației; este prezentată noutatea științifică a rezultatelor, valoarea teoretică și aplicativă a lucrării. În compartimentul dat sunt prezentate formele de aprobare a rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

În **capitolul 1** intitulat **Aspecte teoretice privind migrația economică și impactul ei asupra funcționării sistemului familial** se include descrierea conceptele teoretice referitoare la familie [1, 27, 39, 42 etc.]. În cercetarea sistemelor familiale ne-am bazat pe demersul sistemic apărut la sfârșitul anilor 60, începutul anilor 70, în lumea științei. Conceptul de sistem a fost adus în aria investigațiilor științifice de către biologul austriac Ludwig von Bertalanffy, prin teoria sa, care a căpătat denumirea de teorie generală a sistemelor [47, 48, 52, 53 etc.]. Scopul acestei teorii este de a descoperi principii, legități, proprietăți, ce sunt specifice sistemelor indiferent de natura elementelor componente acestora. Din această perspectivă teoria sistemelor este utilizată

de diferite discipline științifice, ca fizica, matematica, logica, chimia, geografia, pedagogia și nu în ultimul rând, psihologia. Fiecare dintre disciplinele enumerate definește parțial diferit conceptul de sistem, în funcție de domeniul de studiu. Cert este însă că acesta reprezintă o mulțime de elemente aflate într-o interacțiune dinamică organizată, corelând elementele întregului. Grupul psihiatrilor din cadrul școlii Palo Alto: M. Selvini-Palazzoli, L. Boscolo, G. Cecchin și G. Prata (1978) au ajuns la concluzia că *sistemul* este o metaforă utilă pentru descrierea unei familii, aceasta având toate caracteristicile unui sistem: întregul este mai mare decât suma părților sale constitutive; componentele unui sistem pot fi înțelese doar în contextul întregului sistem; din moment ce comportamentul uman apare în context social, el poate fi înțeles doar în acest context; schimbarea uneia dintre părțile sistemului social influențează toate celelalte părți ale sistemului; intervențiile dintr-o perspectivă sistemică se centreză mai curând pe relațiile din interiorul întregului sistem familial, decât pe unul dintre membrii familiei. Din cele menționate mai sus devine clar că membrii familiei se comportă mai mult ori mai puțin sub influența regulilor de funcționare a sistemului familial și nu sub influența nevoilor și motivelor individuale [23, 25, 31, 46, 47]. Astfel, comportamentele oamenilor sunt rar determinate de propriile alegeri ori de mobiluri interne, deoarece acestea sunt elemente structurale ale sistemelor din care fac parte – familie, familie extinsă, grupuri de referință, comunitate, cultură, stat.

Preocuparea față de studierea influenței migrației cu scop economic asupra familiei se extinde tot mai mult în aria de cercetări științifice, care examinează impactul controversat al emigrării, în special din două unghiuri de vedere: primul este cel de ordin economic-financiar și se referă la impactul remitențelor, adică a resurselor financiare câștigate de migranți și expediate către Moldova, iar al doilea aspect este de natură social-demografică, vizând o serie de probleme legate de forța de muncă, sănătate, soarta copiilor migranților [24, p.5]. Deși, migrația cu scop economic reduce sărăcia, ea mai generează puternice efecte sociale negative asupra subsistemelor maritale, parentale și fratriilor, cât și fiecărui membru în parte. Această situație necesită și determină problema de cercetare, care constă în investigația funcționalității familiei marcate de migrația economică cât și în elaborarea și validarea fundamentelor teoretice și aplicative ale abordării sistemică de familie pentru a verifica și dovedi capacitatea formativă a modelului de consiliere pentru familiile marcate de migrația economică în vederea atenuării efectelor migrației.

Această analiză ne-a permis crearea unui cadru pentru delimitarea ipotezelor investigației:

- a. Presupunem că sistemele familiale marcate de migrația economică au o funcționalitate mai joasă decât sistemele familiale nemarcate de migrația economică.
- b. Presupunem că prin intermediul *Modelului integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor*

migrației economice asupra sistemului familial, vom obține o creștere a nivelului de funcționalitate a familiilor marcate de migrația economică.

În capitolul 2, **Metodologia și rezultatele cercetării experimentale a efectelor migrației economice asupra funcționalității sistemului familial** este prezentată metodologia cercetării, unde sunt descrise instrumentele psihodiagnostice pentru determinarea funcționalității sistemului familial, în baza a două modele: 1. modelul „circumplex” al evaluării familiale FACES III, care evidențiază importanța a două variabile familiale: coeziunea și adaptabilitatea grupului familial; 2. modelul McMaster al funcționării familiale care ia în considerare șase aspecte ale funcționării familiale: rezolvarea problemelor, comunicarea, rolurile, receptivitatea afectivă, implicarea afectivă, controlul comportamental. Studiul nostru a fost împărțit în câteva etape, conform modelelor de evaluare a funcționalității familiale, formulându-se și *ipotezele de lucru*: 1. Conform modelului „Circumplex” al evaluării sistemice de familie, funcționarea satisfăcătoare a acesteia depinde de stabilitatea și de capacitatea ei de schimbare, definite prin **adaptabilitatea și coeziunea familială**, astfel încât ne așteptăm ca familiile marcate de migrația economică să demonstreze scoruri mici la aceste două aspecte, ceea ce reprezintă o funcționare semnificativ mai joasă decât la familiile nemarcate de migrație. 2. Conform modelului McMaster al evaluării sistemice de familie, funcționarea satisfăcătoare a acesteia depinde de șase aspecte: **rezolvarea problemelor, comunicarea, rolurile, reactivitatea afectivă, implicarea afectivă, controlul comportamental**, astfel încât ne așteptăm ca familiile marcate de migrația economică să prezinte scoruri mici la aceste aspecte, ceea ce le reprezintă cu o funcționare semnificativ mai joasă decât familiile nemarcate de migrație.

Lotul experimental și caracteristicile generale ale subiecților

Cercetarea experimentală de constatare s-a desfășurat în perioada anilor 2012-2014. Baza de date cu care am lucrat a inclus chestionare cu răspunsurile valide ale unui număr de 344 de adulți, cu vârste cuprinse între 20 și 50 de ani. 202 subiecți aparțineau familiilor marcate de migrația economică, 142 de subiecți proveneau din familii nemarcate de acest fenomen. Subiecții care provin din familiile ai căror membri locuiesc împreună, soții nu sunt divorțați ori decedați și nu au avut experiența plecării la munci peste hotare au raportat familia nemarcată de migrație. Atunci când subiectul provenea dintr-o familie în care unul din soți era ori a fost plecat la muncă în străinătate (fie soția, fie soțul ori ambii practică munci peste hotare) am considerat că acesta raportează familia marcată de migrația economică.

Prezentarea datelor experimentale și a rezultatelor științifice obținute

Analiza comparativă a funcționalității sistemelor familiale marcate și nemarcate de migrația economică în baza Modelului „circumplex”

Analiza influenței variabilei independente (VI) – tipul familiei care presupune eșantioane independente de subiecți: 1. familii marcate de migrație; 2. familii nemarcate de migrație asupra variabilei dependente (VD) – funcționalitatea familiei configurate prin coeziune și adaptabilitate (conform modelului circumplex). Operaționalizarea variabilei dependente (VD) funcționalitatea familiei reclamă două elemente: adaptabilitatea (VD1) și coeziunea (VD2).

Analiza de frecvență a nivelurilor adaptabilității a scos în evidență numărul participanților care percep adaptabilitatea familiei ca: foarte scăzută, scăzută spre moderat, moderată spre înaltă și înaltă, astfel încât am obținut că 77,5% din familiile marcate de migrația economică prezintă un nivel scăzut și scăzut spre moderat al adaptabilității față de familiile nemarcate de migrația economică (53,5%).

Conform modelului „circumplex”, funcționarea sistemului familial se datorează nivelurilor echilibrate ale adaptabilității (structurat și flexibil), iar nivelurile extreme (rigid și haotic) descriu o funcționare deficitară. Am obținut că: 65,3% din familiile marcate de migrație prezintă niveluri extreme (neechilibrate) de adaptabilitate, acestea fiind cele mai problematice, față de 26,8% familii nemarcate de migrația economică. Nivelul central ori echilibrat al adaptabilității se constată mult mai des întâlnit la familiile nemarcate de migrația economică, în comparație cu cele marcate, cu un raport de 73,2% față de 34,7%.

Căutând o asociere între variabila dependentă (VD1) *tipul nivelurilor adaptabilității (cu două grade de intensitate: echilibrată, neechilibrată)* și variabila independentă (VI) *tipul familiei (cu două grade de intensitate: marcate ori nemarcate de migrația economică)*, am obținut: că subiecților proveniți din familii marcate de migrația economică li se asociază un tip de adaptabilitate neechilibrat și celor din familii nemarcate de migrație li se asociază tipul echilibrat al adaptabilității.

Analiza influenței variabilei independente (VI) *tipul familiei (cu eșantioane independente de subiecți: 1. familii marcate de migrație; 2. familii nemarcate de migrație)* asupra variabilei dependente (VD2)-*coeziunea*, a scos în evidență următoarele rezultate: mai des se întâlnește nivelul scăzut și scăzut spre moderat al coeziunii la familiile marcate de migrația economică (76,2%), decât la cele nemarcate de acest fenomen (63,4%). Perceperea coeziunii destrămate (nivelul cel mai mic al coeziunii) se întâlnește la 59,4% de subiecți ce provin din familii marcate de migrație, ceea ce corespunde unor relații intrafamiliale distanțate, cu o independență mare.

Conform modelului „circumplex”, funcționarea sistemului familial se datorează nivelurilor echilibrate ale coeziunii (separat și legat), iar nivelurile extreme (destrămat și dependent) descriu o funcționare deficitară, astfel am obținut că: 68,3% dintre familiile marcate de migrația economică prezintă un nivel neechilibrat de coeziune, față de 42,3% de familii nemarcate de migrația economică. Nivelul central ori echilibrat al coeziunii este mult mai întâlnit la familiile

nemarcate de migrația economică, față de cele marcate, prezentând un raport de 57,7% față de 31,7%.

Căutând o asociație între variabila *tipul nivelurilor coeziunii (VD2)* și variabila independentă (VI) *tipul familiei (cu două grade de intensitate: marcate ori nemarcate de migrația economică)*, am obținut că subiecții proveniți din familii marcate de migrația economică li se asociază un tip de coeziune neechilibrat și celor din familii nemarcate de migrație li se asociază tipul echilibrat al coeziunii.

Pentru analiza influenței variabilei independente (VI) tipul familiei asupra variabilei dependente (VD) – funcționalitatea familiei am obținut în urma analizei frecvențelor următoarele rezultate:

Tabelul 1. Rezultatele analizei de frecvență a nivelurilor de funcționare în raport cu variabila tip familie

Familii marcate de migrația economică			Niveluri	Familii nemarcate de migrația economică		
Frecvența	%	Procente cumulate		Frecvența	%	Procente cumulate
88	43,6	43,6	disfuncționale	4	2,8	2,8
94	46,5	90,1	mediu funcț.	88	62,0	64,8
20	9,9	100,0	funcționale	50	35,2	100,0
202	100,0		Total	142	100,0	

Pentru a stabili dacă diferența este una semnificativă statistic, am utilizat testul neparametric Two independent samples, obținând rangul mediu pentru subiecții ce aparțin familiilor marcate de migrația economică valoarea de 136,29, pentru cei ce aparțin familiilor nemarcate de migrația economică valoarea de 224,01. Valoarea pragului de semnificație este $\leq 0,001$, deci putem trage concluzia că funcționalitatea familiilor diferă semnificativ în ceea ce privește efectul migrației economice.

Analiza comparativă a funcționalității familiilor marcate și nemarcate de migrația economică după modelul „McMaster”

Analiza influenței variabilei independente (VI) – tipul familiei care presupune eșantioane independente de subiecți: 1. familii marcate de migrație; 2. familii nemarcate de migrație asupra variabilei dependente (VD) – funcționalitatea familiei configurate prin dimensiunile: abilitatea de rezolvare a problemelor, nivelul comunicării familiale, rolurile familiale, reactivitatea afectivă, implicarea afectivă, controlul comportamental, a permis identificarea diferențelor semnificative la toate aspectele de funcționare a sistemului familial după modelul McMaster.

Tabelul 2. Mediile obținute de către subiecții ce aparțin familiilor marcate de migrație și subiecții ce aparțin familiilor nemarcate de ME după modelul McMaster

	tipul familiei	N	Mean	Std. Deviation	Media subscalelor
abilitatea de rezolvare a problemelor	familie marcată de migrație	202	14,01	3,913	2,80
	familie nemarcată de migrație	142	9,51	3,235	1,90
nivelul comunicării familiale	familie marcată de migrație	202	16,98	6,176	2,83
	familie nemarcată de migrație	142	10,34	3,022	1,72
rolurile familiale	familie marcată de migrație	202	19,47	6,900	2,43
	familie nemarcată de migrație	142	14,24	4,332	1,78
reactivitatea afectivă	familie marcată de migrație	202	15,91	3,887	2,65
	familie nemarcată de migrație	142	12,14	3,437	2,02
implicarea afectivă	familie marcată de migrație	202	19,19	4,798	2,74
	familie nemarcată de migrație	142	13,04	4,100	1,86
controlul comportamental	familie marcată de migrație	202	22,76	6,689	2,52
	familie nemarcată de migrație	142	16,80	4,072	1,86
funcționarea generală	familie marcată de migrație	202	30,47	9,121	2,53
	familie nemarcată de migrație	142	20,56	6,009	1,71

Scorurile mici prezintă o funcționare mai bună conform modelului McMaster. Datele obținute la medii dovedesc faptul că în familiile marcate de migrația economică funcționalitatea generală, cât și pe dimensiunile ei sunt mai slabe (având scoruri mai mari obținute). Diferența este una semnificativă, drept dovadă sunt rezultatele testului t și a pragului de semnificație mai mic de 0,005. Datele demonstrează elocvent că se confirmă ipoteza lansată la începutul demersului experimental; conform acesteia, sistemele familiale marcate de migrația economică prezintă o disfuncționalitate mai mare decât sistemele familiale nemarcate de migrația economică.

Tabelul 3. Rezultatele la testul t de comparare a mediilor la modelul McMaster pentru subiecții ce aparțin familiilor marcate și nemarcate de migrație

	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Diferenț a dintre medii	Eroare standard	Intervalul de încredere 95%	
								Limita inferioară	Limita superioară
rezolvarea problemelor	11,106	,001	11,646	342	,000	4,503	,387	3,742	5,263
comunicarea familială	88,537	,000	11,853	342	,000	6,642	,560	5,540	7,744
rolurile familiale	86,330	,000	8,616	342	,000	5,226	,607	4,033	6,419
reactivitatea afectivă	8,310	,004	9,486	342	,000	3,770	,397	2,988	4,552
implicarea afectivă	13,004	,000	12,751	342	,000	6,146	,482	5,198	7,094
controlul comportamental	65,624	,000	10,247	342	,000	5,960	,582	4,815	7,104
funcționarea generală	70,971	,000	12,132	342	,000	9,902	,816	8,297	11,507

Analiza comparativă a familiilor marcate și nemarcate de fenomenul migrației, după modelul „McMaster” și după cel „circular”, a scos în evidență că sistemele marcate de migrația economică prezintă o funcționalitate mai slabă la dimensiunile: coeziunea și adaptabilitatea familială, abilitatea de rezolvare a problemelor, nivelul comunicării familiale și a controlului

comportamental, rolurile familiale, reactivitatea și implicarea afectivă, și, în final, la funcționarea generală.

Influența factorilor socio-demografici asupra funcționalității familiilor marcate de migrația economică. După analiza comparativă a funcționalității familiilor marcate și nemarcate de migrația economică, am recurs la cercetarea mai amplă a familiilor marcate de migrația economică pe criterii socio-demografice (*gen, mediu de trai, studii, etapa vieții de familie, membru care practică munci peste hotare și perioada în care familia este marcată de migrație*). Scopul analizei este identificarea posibilităților de diferențe ale vulnerabilității familiilor marcate de migrația economică. Pentru identificarea particularităților familiilor marcate de migrația economică, și anume cele care ar putea influența nivelul de adaptabilitate familială, ne-am propus să analizăm legătura dintre variabila **adaptabilitate** (VD1) și variabilele independente (VI), ce descriu diferite date demografice ale subiecților ce provin din familiile marcate de migrație : *genul subiecților (VII), mediul de trai (VI2), studiile absolvite (VI3), etapele vieții de familie (VI4), membru plecat (VI5) și perioada în care familia este marcată de migrație (VI6)*, utilizând testul t, ANOVA unifactorial, corelația Pearson. În urma operațiilor statistice am obținut că:

- Adaptabilitatea familială este percepută aproximativ la fel, indiferent de mediul ori genul subiecților care provin din familii marcate de migrația economică.
- Cea mai mare valoare a percepției adaptabilității familiei o au subiecții cu studii superioare, indicele este semnificativ mai mare, comparativ cu subiecții ce au studii medii și nesemnificativ mai mare, față de subiecții cu studii generale.
- Subiecții aparținând diferitelor etape de viață a familiilor percep diferit nivelul adaptabilității familiei marcate de migrația economică, aceasta fiind cea mai mică la etapa de cuplu marital și cea mai mare la etapa familiei cu copii adulți.
- Nivelul adaptabilității este mai mare acolo unde din sistemul familial lipsește soțul, față de familiile în care lipsește mama ori ambii părinți (indicele este semnificativ mai mare comparativ cu celelalte două cazuri). Adaptabilitatea are un grad mai mic în cazul când din familie pleacă mama și devine și mai mic în cazul când ambii părinți muncesc peste hotarele țării (diferența dintre medii este nesemnificativă).
- Perioadei mici de marcare a migrației economice asupra familiei îi corespunde un nivel mic al adaptabilității, perioadei medii îi revine un nivel mediu al adaptabilității și perioadei mari a marcării migrației asupra familiei îi corespunde un nivel mare al adaptabilității familiei.

La analiza statistică a variabile independente (VI)-*date socio-demografice (genul subiecților (VII), mediul de trai (VI2), studiile absolvite (VI3), etapele vieții de familie (VI4), membru plecat*

(VI5) și *perioada când familia este marcată de migrație* (VI6) cu variabila dependent (VD) **coeziunea**, utilizând testul t, ANOVA unifactorial, corelația Pearson, am obținut că:

- Nivelul coeziunii familiei marcate de migrația economică nu depinde de mediul de trai al acesteia, ori de genul subiecților care au evaluat-o;
- Cea mai mare valoare a percepției coeziunii familiei o au subiecții cu studii superioare, indiciile este semnificativ mai mare, comparativ cu subiecții cu studii medii și nesemnificativ mai mare, față de subiecții cu studii generale;
- Nu apar diferențe semnificative între coeziune și etapele vieții de familie.
- Cea mai mare valoare a coeziunii are familia în care soțul este plecat, urmează situația când din familie lipsește soția. Pe ultimul loc se plasează familia în care ambii soți practică munci peste hotare, cu cel mai mic scor la coeziune. Membrii familiei devin reci, cu granițe interpersonale rigide, acceptând și acomodându-se cu tipul de familie cu ambii părinți lipsă.
- Nu există o legătură statistic semnificativă între nivelul de coeziune și perioada marcării familiei de migrația economică.

Famiiliile marcate de migrația economică întâmpină mult mai multe dificultăți, decât cele nemarcate de acest fenomen. Studiile arată că familiile răspund diferit provocărilor în prevenirea efectelor adverse. În unele cazuri, dificultățile conduc la mobilizarea sistemului familial, dar poate fi și invers, când are loc aprofundarea contradicțiilor dintre membrii sistemului. Aceasta depinde de nivelul de adaptare și coeziune.

Pentru analiza variabilelor (VI): *genul subiecților* (VII), *mediul de trai* (VI2), *studiile absolvite* (VI3), *etapele vieții de familie* (VI4), *membrii plecați* (VI5) și *perioada când familia este marcată de migrație* (VI6) asupra variabilei dependente (VD)–**funcționalitatea familiei marcate de migrația economică** configurată de abilitatea de rezolvare a problemelor, nivelul comunicării familiale, sistemul de reguli, reactivitatea afectivă, implicarea afectivă, controlul comportamental, utilizând testul t, ANOVA unifactorial, corelația Pearson, am obținut că:

- În analiza influenței genului subiecților, am obținut diferențe nesemnificative, în afară de dimensiunea rezolvarea problemelor (unde subiecții de sex masculin au avut în medie scoruri semnificativ mai mari, față de subiecții de gen feminin) și reactivitatea afectivă (unde, la fel, subiecții de sex masculin au demonstrat în medie scoruri semnificativ mai mari, față de subiecții de gen feminin).
- Subiecții din mediul urban și subiecții din mediul rural prezintă rezultate diferite ale funcționării familiale, conform modelului McMaster, unde familiile din mediul rural etalează o funcționare semnificativ mai slabă decât familiile din mediul urban. Diferențele sunt nesemnificative doar la aspectele implicarea afectivă și reactivitatea afectivă a membrilor familiilor marcate de migrația economică.

- Nivelul de studii al subiecților are o influență semnificativă asupra funcționalității familiei descrise de modelul McMaster la dimensiunile reactivitatea afectivă, controlul comportamental și funcționarea generală, când subiecții cu studii superioare prezintă o funcționare familială mai înaltă, față de cei cu studii medii și generale, și ne semnificativă la aspectele abilitatea de rezolvare a problemelor, nivelul comunicării familiale, sistemul de reguli, implicarea afectivă.

- Când ambii soți practică munci peste hotarele țării, ori când lipsește soția, se atestă niveluri semnificativ mai înalte la toate dimensiunile disfuncționalității familiilor, față de situația când din sistem lipsește temporar soțul.

- Perioadei mici de marcare prin migrația economică îi corespunde un nivel mare al dimensiunilor disfuncționalității familiei, perioadei medii îi revine un nivel mediu al dimensiunilor funcționalității familiilor marcate de migrația economică, iar perioadei mari în care familia este marcată de migrație îi corespunde un nivel mic al dimensiunilor disfuncționalității familiilor marcate de migrația economică.

- Se constată o funcționare semnificativ mai slabă în primul ciclu de viață familială (de cuplu), față de familiile marcate de migrația economică în ultimul ciclu de viață (familie cu copii adulți). Pentru celelalte etape există diferențe ne semnificative în funcționare.

Cuplurile marcate de migrația economică se confruntă cu cele mai multe provocări. Aflându-se în etapa de stabilire a echilibrului optim, când se negociază ierarhiile, zonele de responsabilitate și granițele sistemului, aceștia acționează prin intermediul comunicării virtuale. Implicarea părinților în cuplul temporar dezintegrat este una mare, datorită împărțirii spațiului locativ comun. Odată cu revenirea acasă a soților, acordurile privind aspectele vieții de familie, valorile, ritualurile deseori rămân aceleași. Soții realizează că există o incongruență de roluri și funcții, ce conduc spre tensiuni și insatisfacții, dar care nu vor fi discutate, pentru a evita controversile și rănirea sentimentelor partenerilor. În timp, aceste conflicte ascunse se amplifică și conduc spre izbucniri violente și insatisfacție maritală. Soții ajung la concluzia că sunt foarte diferiți, iar diferențele conștientizate provoacă stres. Pentru menținerea cuplului, aceștia tind să revină la homeostazia anterioară, în care contactele erau minimalizate datorită distanței mari dintre soți.

Etapa familiei cu copii mici, precum și etapa familiei cu copii școlari și adolescenți este orientată spre creșterea și educația copiilor. În sistemele familiale marcate de migrația economică sarcina dată îi revine unuia dintre soți, cel mai des soției. Aceasta devine deprimată de activitățile extrafamiliale, fapt care provoacă creșterea sentimentului de nemulțumire și de gelozie față de viața activă a soțului ei. Familia preia o structură, în care soția rămâne distantă față de soțul ei și învață să caute suportul psihologic în afara sistemului, cel mai des ea se orientează spre propriii

părinți, stabilind astfel un patern ce se perpetuează în timp. Odată cu creșterea copiilor, părintele, în grija căruia rămân aceștia, devin tot mai implicați, petrecându-și tot mai mult timpul cu ei. Cu toate acestea, copiii devin dependenți, stabilind granițe difuze cu părintele rămas acasă și, de regulă, granițe rigide cu cel plecat la munci peste hotarele țării. La fel și părintele aflat la distanță de casă își dezvoltă involuntar un grad de distanțare față de structura familiei. Nevoile membrilor familiei rămân nesatisfăcute tot mai mult, din cauza habitatului la distanță. Când cel plecat revenind acasă, subsistemul marital este bulversat prin faptul că soții trebuie să se obișnuiască din nou unul cu necesitățile celuilalt, pentru o interacțiune complementară de oferire a sprijinului reciproc. Concomitent, se redefinesc patternurile și în subsistemul parental, prin care unele funcții educative sunt preluate temporar de soții reveniți acasă.

Când soția/mama practică munci în afara țării, „părăsind” în mod sistematic familia, se declanșează o disfuncționalitate mai vădită a sistemului, decât în cazul când pleacă soțul/tatăl. Copiii trăiesc un sentiment de „abandon temporar”, simțindu-se lipsiți de sprijinul matern. În cazul când ambii părinți practică munci peste hotarele țării, în structura ierarhică a familiei intră alte persoane, de obicei din familia extinsă. Adesea, aceștia devin atât de profund responsabilizați de rol, încât la reîntoarcerea părinților își mențin autoritatea și nu renunță la regulile stabilite de ei. Apare o competiție pentru obținerea poziției de supremație, care se soldează cu formarea unor triade patologice în sistem.

Rezultatele și constatările atestate în urma demersului diagnostic ne-au permis să concluzionăm ca odată ce familia este marcată de migrația economică, ea începe să funcționeze mai slab. Migrația economică exercită presiune asupra structurii sistemului familial și aceasta conduce la scăderea coeziunii și adaptabilității familiale, la amplificarea conflictelor și nesoluționarea acestora; iar pe de altă parte, multiplicarea eforturilor membrilor familiei pentru menținerea homeostaziei, ceea ce conduce spre creșterea rezistenței acestora spre schimbare.

În capitolul 3. **Implementarea demersului experimental de atenuare a efectelor migrației economice asupra sistemului familial** este prezentată caracteristica generală a experimentului formativ: sunt descrise obiectivele și ipotezele demersului experimental de atenuare a efectelor migrației economice asupra sistemului familial, precum și metodologia acestuia.

Obiectivul general al experimentului formativ al cercetării l-a constituit optimizarea capacității de funcționare a sistemelor familiale în condițiile schimbărilor survenite ca rezultat al migrației economice.

Lotul experimental. Pentru selecția familiilor participante, am realizat o primă întâlnire cu 30 de familii marcate de migrația economică, ce prezentau un nivel scăzut de funcționare familială și al cărui membru a relatat în experimentul de constatare că familia sa ar fi disponibilă

să participe la experimentul formativ. Acestea reprezintă sisteme în care ori mama/soția, ori tatăl/soțul practica(ă) muncile peste hotare și provin atât din mediul rural, cât și din mediul urban, fiind familii din diferite cicluri de viață familială și din diferite perioade când au fost marcate de migrația economică. După primul contact cu cele 30 de familii selectate inițial, 18 familii nu au dat curs invitației de a participa la experiment, manifestând rezistență și o slabă motivație pentru schimbarea lucrurilor în familie, având și frica de stigmatizare. Iolanda Mitrofan a semnalat ca o particularitate de reacție generală a familiei românești aflate în impas (de la cel mai puțin sever la cel mai sever) este rezistența semnificativ crescută a întregii familii, majoritatea membrilor ei refuzând să se implice în terapie și preferând sau solicitând, în mod presant, psihoterapie sau farmacoterapie exclusivă pentru unul dintre membrii-simptom, considerat ca fiind singurul „bolnav”, „răspunzător” sau „șap ispășitor” al tuturor problemelor din familie. Într-o familie în care apare antimotivația pentru schimbare, deci și pentru psihointervenție, șansele de remediere sunt limitate [28, p.365-366].

Lotul de studiu a cuprins 12 sisteme familiale marcate de migrația economică (44 subiecți), 8 din mediul urban și 4 din mediul rural. Pe parcursul demersului experimental 5 sisteme familiale aveau un membru plecat la munci peste hotare și 7 sisteme familiale în care soții erau acasă temporar, dar în așteptarea actelor, oportunităților pentru a pleca din nou la munci peste hotarele țării.

Variabilele cercetării: *Variabila independentă* (VI) a demersului experimentului este *Modelul integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*. *Variabila dependentă* (VD) a demersului experimentului este nivelul funcționalității sistemului familial în baza modelelor Circumplex și McMaster cu două niveluri: funcționalitatea preintervenție (VD1) și funcționalitatea post intervenție (VD2).

Strategiile selectate au fost adaptate unei viziuni sistemice de familie potrivite studiului nostru, și anume la conducerea membrilor familiei spre procesul schimbării (și mai puțin pe modalitățile de menținere a homeostaziei) prin: renegocierea regulilor sistemului familial marcat de migrația economică; promovarea relațiilor adecvate rolurilor fiecărui membru al familiei, dar și dezvoltarea flexibilității rolurilor în familiile marcate de migrația economică; creșterea libertății și deschiderii interacțiunilor spre reducerea sau rezolvarea conflictelor dintre membrii familiilor marcate de migrația economică; focalizarea atenției asupra nevoilor emoționale și a creșterii gradului de securitate al fiecărui membru al familiei marcate de migrația economică; creșterea coeziunii familiale prin eliberarea de inhibiții a membrilor familiei marcate de migrația economică.

În urma implementării modelului a fost validată eficiența lui în cadrul experimentului de control, prin:1. compararea intragrupală a datelor, între situația inițială (preintervenție) și cea

finală (postintervenție), pentru a ilustra evoluția funcționalității sistemelor familiale marcate de migrația economică; 2. compararea intergrupală a datelor, între grupul experimental (GE) și cel de control (GC), care a fost constituit din 12 familii (4 din mediul rural și 8 din mediul urban), cu scopul de a demonstra existența diferenței dintre funcționalitatea sistemelor familiale ale subiecților din diferite grupuri.

La compararea intragrupală a datelor, am utilizat *testul t* pentru eșantioane perechi.

Rezultatele la testul t de comparare a mediilor la adaptabilitate și coeziune înainte și după demersul experimental formativ au fost:

Mediile inițiale și finale ale subiecților la nivelul adaptabilității sunt: $M_{init}= 15,58$, $M_{fin}=20,75$

Valoarea lui t și a pragului de semnificație: $t(11)=-7,01$, $p=0,00001$

Mediile inițiale și finale ale subiecților la nivelul coeziunii sunt: $M_{init}= 13,66$, $M_{fin}=22,91$

Valoarea lui t și a pragului de semnificație: $t(11)=-9,53$, $p=0,00001$

Se constată că avem o diferență semnificativă între nivelul inițial și cel final al adaptabilității și coeziunii la subiecții proveniți din familiile marcate de migrația economică, care au participat la demersul experimental formativ. Astfel putem spune că modelul integrativ de consiliere de familie în vederea atenuării efectelor migrației economice a îmbunătățit două tendințe contradictorii ale sistemului familial de stabilitate și capacitatea schimbării prin adaptabilitatea și coeziunea familială.

Analizând schimbările survenite la nivelul funcționalității familiilor marcate de migrația economică în urma aplicării metodei *Modelului McMaster*, am obținut următoarele rezultate:

Tabelul 4. Mediile scorurilor la dimensiunile modelului McMaster înainte și după demersul experimental formativ

		N	Mean
Pair 1	rezolv_proble_test	12	16,2500
	rezolv_probl_retest	12	9,4167
Pair 2	comunicarea_test	12	16,8333
	comunicarea_retest	12	12,3333
Pair 3	rolurile_test	12	24,5833
	rolurile_retest	12	14,0000
Pair 4	reactivitatea_afect_test	12	15,7500
	reactivitatea_afect_retest	12	11,6667
Pair 5	implicarea_afect_test	12	19,8333
	implicarea_afect_retest	12	12,5833
Pair 6	controlul_comp_test	12	25,4167
	controlul_comp_retest	12	20,0000
Pair 7	functionarea_test	12	33,7500
	functionarea_retest	12	19,7500

Scorurile mici prezintă o funcționare mai bună conform modelului McMaster.

Rezultatele la testul t de compararea mediilor la dimensiunile funcționării sistemului familial după modelul McMaster înainte și după demersul experimental formativ a scos în evidență o diferență semnificativă între nivelul inițial și cel final la dimensiunile funcționalității familiei. Astfel s-a demonstrat că modelul integrativ de consiliere de familie în vederea atenuării efectelor migrației economice a îmbunătățit *funcționarea generală* a sistemului familial.

La compararea intergrupală a datelor am confruntat mediile obținute la parametri funcționalității sistemului familial după Modelul McMaster și a Modelului Circumplex dintre grupul de control și grupul experimental, obținând următoarele:

Tabelul 5. Mediile scorurilor la parametrul funcționalității sistemului familial la subiecții din GC și GE

	Media la parametrul funcționalității sistemului familial								
	Coeziunea	Adaptabilitate	Rezolvarea probl.	Comunicarea	Rolurile	Reactivitatea afectiva	Implicarea	Controlul	Funcționalitatea
Gr. Experim.	22,91	20,75	9,41	12,33	14,00	11,66	12,58	20,00	19,75
Grup control	14,85	16,22	17,47	17,25	25,63	14,94	19,33	24,11	31,33

Se atestă diferențe între medii la subiecții grupelor de control și experimental, astfel încât se observă o îmbunătățire a parametrilor de funcționare a sistemelor familiale marcate de migrația economică.

Făcând totalurile analizei comparative a rezultatelor obținute la metodele de constatare a funcționalității familiale Modelul McMaster și a Modelului Circumplex, înainte și după realizarea experimentului formativ, cât și analiza mediilor grupului de control și cel experimental am constatat diferențe statistice semnificative, ceea ce înseamnă că partea a doua a ipotezei cercetării noastre s-a confirmat, astfel încât funcționalitatea familiilor marcate de migrația economică poate fi sporită prin intermediul unui model integrativ de consiliere de familie în vederea atenuării efectelor migrației economice.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Principalele cauze care determină membrii familiei să migreze în străinătate sunt de ordin economic, și anume șomajul, nivelul scăzut de trai, sărăcia, locuri de muncă slab plătite etc. Acest fenomen există și va exista în continuare atâta timp cât oamenii aleg să lucreze cu o remunerare mai mare și să ofere familiei lor un trai mai bun, părăsindu-și țara de origine. Studiile de specialitate au relevat rezultate pozitive ale migrației asupra nivelului economic al țării, dar și asupra mentalității și comportamentelor celor care munceau peste hotare, precum și asupra membrilor familiilor migranților în cazul normelor și valorilor fundamentale. Cu toate acestea, a avea părinți care lucrează în străinătate devine o problemă care are influență asupra funcționării sistemului familial.

Studiul teoretic analitic și totalizarea rezultatelor experimentale obținute în urma cercetării noastre au permis formularea următoarelor **concluzii**:

- Familia este ca un organism biologic, a cărui supraviețuire depinde de adaptarea eficientă la schimbările mediului. O familie disfuncțională reprezintă o structură disfuncțională, incapabilă să se adapteze la cerințele schimbătoare ale mediului intern și extern, din cauza incapacității distribuirii și exercitării corespunzătoare a funcțiilor, rolurilor, regulilor specifice la nivelul familiei. Structura poate fi văzută ca un set virtual de exigențe, ce organizează modul în care subsistemele familiei interacționează flexibil, adaptându-se la realitatea imediată [9, p.40-45].

- Viziunea sistemică asupra familiei pornește de la premisa că familia este mai mult decât o colecție de indivizi separați. Aceasta este prezentată ca un sistem, ca un corp, ale cărui părți funcționează astfel, încât transcend caracteristicile individuale. Intervenția asupra sistemului familial presupune nu doar luarea în considerare a tuturor membrilor familiei, ci, de asemenea, și relațiile, experiențele acestora, structura, granițele, ierarhia familiei etc [4, p. 201-206; 11, p. 75-83].

- Un fenomen perturbator al structurii sistemului familial este migrația economică, frecvența acesteia crescând odată cu liberalizarea regimului de vize. Deși migrația reduce sărăcia, ea, pe de altă parte, generează mult stres legat de adaptarea la retransformarea și redistribuirea rolurilor și funcțiilor, comunicării, implicării afective ale membrilor temporar absenți din sistem, ori la reîntoarcerea acestora acasă după o perioadă îndelungată de timp [3, 5, 10, p. 347-350].

- Familiile marcate de migrația economică prezintă o funcționare semnificativ mai joasă decât familiile nemarcate de migrație. Evenimentele generate de fenomenul migrației se răsfrâng asupra funcționalității familiei și se manifestă prin:

- a. un deficit de adaptare familială, marcat prin reguli slab definite, neclar distribuite, greu realizate, greu modificate;

b. lipsa de coeziune a familiei reprezentată printr-un grad necorespunzător de implicare și reactivitate afectivă a membrilor familiei, prin patologia granițelor, alianțelor, coalițiilor și prin patologia ierarhiei decizionale a familiei;

c. dificultăți în comunicare, în rezolvarea problemelor și a controlului comportamental;

d. incapacitatea de a defini, realiza și a distribui eficient rolurile;

e. periclitarea stabilității maritale [12, p. 329-334].

- Cele mai scăzute niveluri de disfuncționalitate familială sunt prezente în sistemele marcate de migrația economică din mediul rural, care se află la prima etapă a ciclului de viață și la etapa familiei cu copii mici, în care ambii soți/părinți, ori numai soția/mama a început recent să practice muncile peste hotarele țării [12; 13, p. 67].

- Este elaborat *Modelul integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*, model orientat spre o reorganizare ce conduce la o mai bună funcționare. Modelul implică tehnici care au ca scop să antreneze familia în activități bine structurate, cum ar fi sculptura de familie, harta familiei, termometrul familiei, în vederea conștientizării complicității și îmbunătățirii rolurilor, funcțiilor familiale pe parcursul ședințelor. Modelul aplică, de asemenea, tehnici împrumutate din dramaterapie și artterapie (desenul familiei, mâzgăleala, etc.), pentru stimularea intensității trăirilor afective. Prin tehnicile selectate am realizat următoarele: renegocierea regulilor sistemului familial marcat de migrația economică; promovarea relațiilor adecvate rolurilor fiecărui membru al familiei; dezvoltarea flexibilității rolurilor în familiile marcate de migrația economică; creșterea libertății și deschiderea interacțiunilor spre reducerea sau rezolvarea conflictelor dintre membrii familiilor marcate de migrația economică; focalizarea atenției asupra nevoilor emoționale și a creșterii gradului de securitate al fiecărui membru al familiei marcate de migrația economică; creșterea coeziunii familiei prin eliberarea de inhibiții și implicare a membrilor familiei marcate de migrația economică; dezvoltarea capacității de adaptare prin schimbarea structurilor de putere, relațiilor de rol și regulilor relaționale [2, p.72-82; 6, p. 198-208].

- Implementarea *Modelului integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial* a îmbunătățit funcționalitatea acestuia.

- Studiul realizat a demonstrat că foarte multe familii marcate de migrația economică se confruntă cu o slabă capacitate de a se adapta și de a se transforma, ca răspuns la consecințele absenței temporare a unuia sau a mai multor membri din sistemul familial. Rezistența la factorii de stres depinde de capacitatea sistemului de a descoperi și de a-și mobiliza resursele individuale, de a activa potențele comportamentale, care au rămas intacte în dinamica familiei. Nu toate familiile care se confruntă cu fenomenul migrației pot să-și elaboreze o rețea de alternative, pentru a readuce echilibrul anterior [7, p. 79.; 11, p. 82].

- Pornind de la faptul ca mecanismul este un proces, un mod de acțiune (de gândire, de comunicare) care se realizează pentru a obține un rezultat, atunci **mecanismele psihologice** identificate pentru atenuarea efectelor migrației economice asupra sistemului familial sunt:

1. **reducerea rezistenței la schimbare** a membrilor familiei marcate de migrația economică cu disfuncționalitate crescută;
2. **motivarea membrilor** familiei marcate de migrația economică spre psihointervenție;
3. **intervenția directă în sistemul familial prin consilierea integrativă de familie.**

Relația dintre a informa, a motiva, a reduce din rezistență și a îmbunătăți funcționalitatea s-a dovedit a fi una de bază căci în lipsa unei componente nu e posibilă schimbarea. Mecanismele psihologice stimulează membrii familiei să-și formeze noi competențe și/sau să renunțe la unele conduite care mențin problemele în familie, astfel atenuând efectele migrației economice asupra întregului sistem familial [11, p. 80].

În final, am ajuns la concluzia că disfuncționalitatea familiei marcate de migrația economică poate fi atenuată aplicând un șir de recomandări:

- Pentru a depăși situația dificilă cu care se confruntă, familia marcată de migrația economică are nevoie de sprijin sub forma unor servicii de asistență psihologică. În organizarea unor asemenea servicii, este recomandat *Modelul integrativ de consiliere familială în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial.*

- Asistența psihologică a familiei marcate de migrația economică trebuie acordată cât mai timpuriu, din momentul când se face cunoscută intenția unui membru de a pleca la munci peste hotarele țării. Intervenția este necesară pentru a eficientiza procesul de redistribuire, de renegociere a rolurilor, pentru a interveni în stabilirea regulilor, patternurilor de comunicare, ce vor contribui la adaptarea mai rapidă a sistemului familial la noile condiții.

- Modalitățile prin care putem sprijini membrii familiilor marcate de migrația economică sunt diverse și trebuie propagate anume prin informare, prin organizarea grupurilor de suport și, nu în ultimul rând, prin consilierea familiilor. Asistența psihologică și, mai ales, prevenția poate încuraja dezvoltarea cât mai multor strategii de adaptare familială în situațiile de risc, membrilor familiei le pot fi oferite modalități alternative, mai sănătoase, de a face față stresului provocat de migrația economică. Diversificarea strategiilor de coping, stimularea resurselor de adaptare ar putea ajuta sistemul să își mențină stabilitatea și să consolideze capacitatea familiei de a se schimba.

BIBLIOGRAFIE

1. Băran-Pescaru A. Familia azi. O perspectivă sociopedagogică. București: Aramis, 2004. 176 p.
2. Briceag S., Cazacu D., Corcevoi M. Cercetarea funcționalității familiilor din Republica Moldova și elaborarea mecanismelor de reajustare psiho-socială a acestora. În: Psihologia socială în secolul XXI: provocări, tendințe, perspective. Materialele colocviului șt. intern. 4-5 mai, 2017. Chișinău: Tipografia Centrală. p.72-82.
3. Briceag S., Corcevoi M. Migrația economică – factor cu impact perturbator asupra structurii familiale. Studiu de caz. În: Kreatikon: creativitate-formare-performanță Ed a XIII-a: Materialele Simpozionului național în memoria Prof.univ. dr. Mariana Caluschi. Volum de rezumate. Iași: Editura PIM, 2017. p. 15.
4. Briceag S., Corcevoi M. Funcționalitatea sistemului familial marcat de migrația economică. În: Eficientizarea învățământului – vector al politicilor educaționale moderne: Materialele conf. șt. intern., 11-12 decemb., 2014. Chișinău: Print Caro, 2014, vol. 2., p.201-206.
5. Briceag S., Corcevoi M. Migrația economică și impactul ei asupra calității vieții de familie. În: Univers Pedagogic, 2016. № 2(50). p. 69-75.
6. Briceag S., Corcevoi M. Modelul familiei în tranziție: strategii psihologice de menținere a sistemului familial. În: Tradiții și valori în formarea profesională a cadrelor didactice în învățământul preșcolar și primar: Materialele conf. șt. intern. consacrată aniversării a 55-a de la fondarea Fac. de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, 29 oct. 2015. Bălți: Tipografia din Bălți 2015. p.198-208.
7. Briceag S., Corcevoi M. Familia temporar dezintegrată – teren de apariție și menținerea stresului emoțional. În: Fortificarea sănătății angajaților prin suprimarea stresului organizațional. Bălți, 2014, p. 77-81.
8. Cheianu-Andrei D. (coord.) ș.a. Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare. Chișinău: CEP USM, 2011. 251 p.
9. Corcevoi M. Sisteme familiale funcționale și disfuncționale. Funcționalitatea sistemului familial: evaluare și intervenție În: Familia în spațiul reprezentărilor sociale: definiții, concepte, reflecții. Coord. șt. S. Briceag. Bălți: Tipografia din Bălți, 2016. p. 40-68.
10. Corcevoi M. Atributele sistemului familial marcat de migrația economică. În: Educația pentru dezvoltare durabilă: inovație, competitivitate, eficiență: Materialele conf. șt. intern., Chișinău 18-19 oct. Chișinău: IȘE, 2013, p. 347-350.
11. Corcevoi M. Diagnoza și intervenția structurală a familiilor temporar dezintegrate. În: Structura și dinamica personalității umane în epoca globalizării: perspective psiho-sociopedagogice: Materialele conf. șt. intern. 26 mai, USARB. Bălți: Tipografia din Bălți, 2017. p.75-83

12. Corcevoi M. Profilul familiei marcate de migrația economică. În: Perspective și tendințe actuale de dezvoltare a învățământului preșcolar și primar: Materialele conf. șt.-practice intern., 30-31 oct. 2013. Bălți: Tipografia din Bălți, 2014. p. 329-334.
13. Corcevoi M., Ciobanu, V. Relația dintre stres și familia marcată de migrație. În: Fortificarea sănătății angajaților prin suprimarea stresului organizațional. Bălți, 2014, p. 63-67.
14. Crișan I.R. Relația părinte-copil în contextul separării partenerilor conjugalii. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj Napoca, 2010. 27 p.
15. Cuznețov L. Cultura relațiilor familiale: educația copiilor și conduita părinților în cadrul familiilor temporar dezintegrate strategii și tehnologii. In: Tehnologii educaționale moderne în contextul formării culturii învățării. Chișinău, 2008, vol. 9, p.78-94.
16. Gașper L. Rolul familiei în contextul migrației de muncă: aspecte socio-psihologice. In: Procesele socio-demografice în societatea contemporană: de la meditații la acțiuni : Materialele conf. șt. int. cu prilejul aniversării a 15-a de la adoptarea Progr. de Acțiune al Conf. Int. pentru Populație și Dezvoltare (Cairo,1994), 15-16 oct. 2009. Chișinău, 2009, p. 167-170.
17. Gavriiliuc C. (coord.). Ghid pentru profesioniștii care lucrează cu copiii migranților. Chișinău : Foxtrot, 2012. 183 p.
18. Gavriiliuc C. (coord.). Situația copiilor rămași fara îngrijire părintească în urma mi grației. Raport de studiu. UNICEF, Chișinău, 2006. 96 p.
19. Gonța V. Consecințele migrației de muncă a părinților pentru personalitatea copiilor. In: Didactica Pro..., 2007, nr 3-4 (44), p. 38-41.
20. Gonța V., Focșa T. Consecințele psihosociale ale separării copiilor de părinți în condițiile migrației. In: Probleme ale șt. socioumane și modernizării învățământului: Conf. de totalizare a muncii și șt.-didactice a corpului profesoral-didactic pentru anul 2011. Chișinău, 2012, vol. 1, p. 185-191.
21. Gonța V., Mînăscuță T. Separarea ca stare de criză a cuplului. In: Psihologie, 2008, nr 1, p.34-40.
22. Gorceag L. Copii orfani cu părinți în viață. In: Didactica Pro..., 2007, nr 5-6, p. 25-26.
23. Gozo Zeno. Implicațiile filosofice ale ideilor școlii de la Palo Alto. Timișoara: Eurobit,2010. 325 p.
24. Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova. Primii indicatori – Primăvara 2009. Chișinău, 2009. 38 p.
25. Konya Z. Terapie familială sistemică. Ed. a 2-a. Iași: Polirom, 2012. 296 p.
26. Lăsați în urma migrației persoane în etate și copii din Moldova. Studiu național realizat de HelpAge Internațional și UNICEF. Chișinău, 2010. 44 p.

27. Mitrofan I., Ciupercă C. Familia de la A ... la Z: mic dicționar al vieții de familie. București: Editura Științifică, 1991. 359 p.
28. Mitrofan I., Ciupercă C. Psihologia relațiilor de cuplu. Abordarea teoretică și aplicativă. București: Ed. SPER, 2009. 463p.
29. Mitrofan I., Ciupercă C. Psihologia vieții de cuplu. București: SPER, 2002. 494 p.
30. Mitrofan I., Mitrofan N. Elemente de psihologie a cuplului. București: Casa de Ed. și Presă „Sansa”, 1994. 190 p.
31. Mitrofan I., Vasile D. L. Terapii de familie. București: SPER, 2001. 250 p.
32. Modelul familiei în tranziție și răspunsul politicilor publice la schimbări de valori și structuri sociale în Republica Moldova. Raport de cercetare. Unicef. Chișinău, 2008. 58 p.
33. Profilul migrațional extins al Republicii Moldova 2008-2013. Raport analitic. Ministerul Afacerilor Interne al RM. Biroul Migrației și azil. Chișinău, 2014. 101 p.
34. Rusnac S. Rolul familiei în formarea identității în perioada adolescenței: efectele carențelor familiale. In: Didactica Pro..., 2007, nr 5-6, p. 26-30.
35. Satir V. Terapia familiei. București: Editura Trei, 2011. 393 p.
36. Segalen M. Sociologia familiei. Iași: Polirom, 2011. 436 p.
37. Toth G., Toth A., Voicu, O., Ștefănescu, M. Efectele migrației. Copii rămasi acasă, Fundația Soros Romania, Bucuresti, 2007. 59 p.
38. Trandafir M. S. Terapie de familie. București 2010. 310 p.
39. Turliuc M. N. Psihologia cuplului și a familiei. Iași: Performantica, 2004. 248 p.
40. Vasile D. Întroducere în psihologia familiei și psihosexologie. Ediția a VI-a. București: Fundația România de Mâine, 2007. 160 p.
41. Verdeș A. Dimensiuni ale afectivității la preadolescenții din familiile temporar dezintegrate. În: Psihologie, 2010, nr 3, p. 88-94.
42. Voinea M. Familia contemporană. Mică enciclopedie. București: Focus, 2005. 242 p.
43. Варга А. Я., Драбкина Т. С. Системная семейная психотерапия: Крат. лекцион. курс. Санкт-Петербург: Речь, 2001. 144 с.
44. Маданес К. Стратегическая семейная терапия. Москва: Независимая фирма «Класс», 1999. 272 с.
45. Минухин Ч. Ф. Техники семейной терапии. Москва: Независимая фирма «Класс», 1998. 304 с.
46. Николе М., Шварц Р. Семейная терапия. Концепции и методы. Москва: Эксмо-пресс, 2004. 960 с.
47. Палаццоли М. С., Босколо Л. Парадокс и Контрпарадокс. Москва: Когито-Центр, 2002. 137 p.

48. Пэпп П. Семейная терапия и ее парадоксы. Москва: Независимая фирма«Класс», 1998. 288 с.
49. Сатир В. Как строить себя и свою семью. Москва: Педагогика-Пресс, 1992. 192 с.
50. Старшенбаум Г. В. Сексуальная и семейная психотерапия. Москва: Высшей школы психологии, 2003. 300 с.
51. Уорден М. Основы семейной психотерапии. 4-е междунар. изд. Санкт-Петербург: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2005. 256 с.
52. Черников А. (сост.). Системная семейная терапия. Классика и современность. Москва: Независимая фирма «Класс», 2005. 400 с.
53. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 672 с.

ADNOTARE

Corcevoi Maria. Mecanisme psihologice de atenuare a efectelor migrației economice asupra sistemului familial din Republica Moldova. Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2018.

Structura tezei: Teza constă din introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 230 titluri, 5 anexe, 148 pagini text de bază, 56 tabele și 11 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 17 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: sistem familial, migrația economică, familie transnațională, funcționalitatea sistemului, homeostazie, adaptabilitatea familiei, coeziunea familiei, abordare sistemică de familie, abordare experiențială de familie, consiliere de familie.

Domeniul de studiu: psihologia socială.

Scopul: constă în studierea funcționalității sistemelor familiale marcate de migrația economică și identificarea mecanismelor psihologice de atenuare a efectelor migrației economice asupra familiei structurate în *Modelul integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*.

Obiectivele cercetării: investigarea aspectelor teoretice cu referire la psihologia familiei, în special, cu referință la abordările sistemice de familie, precizarea prin analiză teoretică și practică a efectelor migrației economice asupra sistemului familial; analiza diferențelor semnificative ale funcționării sistemelor familiale marcate de migrația economică și ale celor nemarcate de acest fenomen, cât și a funcționalității sistemelor familiale marcate de migrația economică, în funcție de o serie de factori socio-demografici; elaborarea și implementarea unui *Model integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*.

Problema științifică soluționată constă în stabilirea modului de funcționare a familiilor marcate de migrația economică și elaborarea, aplicarea și validarea unui model de psihoconsiliere, în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial.

Noutatea și originalitatea științifică. Situația socio-economică din RM impune efectuarea cercetărilor profunde în domeniile socio-umane, inclusiv în psihologie. Cercetarea dată este una dintre primele cercetări teoretico-experimentală în psihologia socială autohtonă, care stabilește o analiză comparativă între funcționalitatea familiei marcate de migrația economică și celei nemarcate de acest fenomen din perspectiva sistemică de familie; stabilește factorii socio-demografici ai familiilor marcate de migrația economică care influențează nivelul ei de funcționare; oferă un *Model integrativ de consiliere a familiei în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*.

Semnificația teoretică a cercetării este susținută de analiza, profilarea, explicarea și demarcarea aspectelor cadrului conceptual al teoriilor sistemice de familie, descrierea mecanismelor funcționalității sistemelor familiale. De asemenea, contribuția teoretică a cercetării rezidă în detalierea impactului migrației economice asupra întregii familii, iar aceste date pot fi folosite drept punct de plecare pentru studierea mai aprofundată a cauzelor și a efectelor disfuncționalității familiilor marcate de migrația economică asupra mezo și macro sistemelor sociale.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în elaborarea și validarea fundamentelor teoretico-aplicative, proiectate în elementele și intervențiile *Modelului integrativ de consiliere a familiilor în vederea atenuării efectelor migrației economice asupra sistemului familial*, model care poate fi utilizat în procesul de consiliere a familiilor, în activitatea psihologilor școlari, în cadrul serviciului de asistență psihopedagogică, în lucrul centrelor de recuperare și comunitare, care îi au ca beneficiari pe membrii familiilor în care apar diverse disfuncționalități ca rezultat al migrației economice.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute au fost puse în practică în cadrul activităților promovate cu psihologii practicieni din nordul Republicii Moldova în cadrul Proiectului de cercetare științifică aplicativă, finanțat de AȘM cu titlul „*Cercetarea funcționalității familiilor din Republica Moldova și elaborarea mecanismelor de reajustare psiho-socială a acestora în contextul integrării europene*”, activităților de consiliere psihologică oferite prin intermediul site-ului www.psyconsult.usarb.md, predarea la cursuri de formare continuă pentru psihologii școlari, cadre didactice, cât și în predarea disciplinei „Consilierea familială” în cadrul studiilor masterale la specialitatea „Consiliere psihologică în instituții și organizații”, de la Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți.

АННОТАЦИЯ

Корчевой Мария. Психологические механизмы снижения последствий экономической миграции на семейную систему Республики Молдова. Диссертация на соискание степени доктора психологии, Кишинёв, 2018.

Структура диссертации: Диссертация состоит из введения, 3 глав, вывода и рекомендаций, библиографии, включающей 230 работы, 5 приложений. Объем работы составляет 148 основных страниц текста, 56 таблиц и 11 рисунков. Полученные результаты опубликованы в 17 научных работах.

Ключевые слова: семейная система, экономическая миграция, транснациональная семья, функциональность системы, гомеостаз, адаптация семьи, сплочённость семьи, системный подход к семье, эмпирический подход к семье, консультирование семьи.

Область исследования: социальная психология.

Цель: состоит в изучении психологических механизмов снижения последствий экономической миграции на семейную систему Республики Молдова, посредством внедрения Модели семейного консультирования.

Задачи исследования: на основе семейной психологии, системного подхода к семье, *уточнить* посредством теоретического и практического анализа последствия экономической миграции на семейную систему; *проанализировать* существование различий в функционировании семейных систем, отмеченных экономической миграцией и не отмеченных данным феноменом; *изучить* функциональность семейных систем с преобладанием экономической миграции и учетом социально-демографических факторов; *разработать и реализовать* Модель психологического семейного консультирования для сокращения последствий экономической миграции на семейную систему.

Важная решенная научная проблема заключается в создании моделей функционирования семей, отмеченных экономической миграцией и психоконсультирования для сокращения последствий экономической миграции на семейную систему.

Научная новизна и оригинальность исследования Это одно из первых теоретико-экспериментальных исследований в области местной социальной психологии, которое устанавливает сравнительный анализ между функциональностью семьи маркированной экономической миграцией и не маркированной с системной перспективой семьи; устанавливает социально-демографические факторы семей маркированных экономической миграцией, которые влияют на уровень её функциональности; разработка Модели семейного консультирования для сокращения последствий экономической миграции на семейную систему.

Теоретическая значимость исследования заключается в анализе, профилировании, объяснении и уточнении аспектов концептуальных, системных теорий семьи, описании механизмов функционирования семейных систем. Исследование описывает воздействие экономической миграции на всю семью, что может быть использовано в качестве отправной точки для более глубокого изучения причин и последствий дисфункционирования семей, отмеченных экономической миграцией на мезо и макро-социальном уровне.

Практическая ценность работы состоит в разработке и проверке аппликативно-теоретических основ, спроектированных на основе разработанной Модели семейного консультирования, которая может быть использована в момент консультирования в деятельности школьных психологов, в рамках психопедагогической службы поддержки семей, в общественных и восстановительных центрах, в которых бенефициарами являются неблагополучные семьи из-за экономической миграции.

Реализация научных результатов: Полученные результаты были применены на практике в рамках работы с психологами-практиками севера Республики Молдова в рамках научного исследовательского проекта, финансируемого Академией Наук Республики Молдова под названием « Исследование функциональности семей Республике Молдова и разработки механизмов их психосоциального преобразования в контексте европейской интеграции»; Психологическое консультирование через сайт www.psyconsult.usarb.md; преподавание на курсах повышения квалификации для школьных психологов, преподавателей, и в преподавании предмета «Семейное консультирование» в рамках магистратуры по специальности «Психологическое консультирование в семье» в университете г. Бэлць.

ANNOTATION

Corcevoi Maria. Psychological mechanisms to mitigate the effects of economic migration on the family system in Moldova. Doctoral dissertation in psychology. Chisinau, 2018.

Thesis structure: The thesis consists of introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 230 titles, 5 annexes, basic text pages 148, tables 56 and figures 11. The results are published in 17 scientific papers.

Keywords: Family system, economic migration, system functionality, homeostasis, family adaptability, family cohesion, family systems approach, experiential approach family, family counseling.

Field of study: Social Psychology.

The objective consists in studying the functionality of the family systems marked by economic migration and identifying the psychological mechanisms to mitigate the effects of economic migration on the structured family in the counseling model for mitigating the effects of economic migration on the family system.

Research objectives: Investigating the theory with reference to family psychology, particularly with reference to systemic approaches family, specifying the theoretical and practical analysis of the effects of economic migration on the family system; important analysis of the differences between family systems marked and unmarked by economic migration, and the functionality of family systems marked by economic migration depending on a number of socio-demographic factors; development and implementation of an experimental model of systemic psychological counseling - to mitigate the effects of economic migration on the family system.

The solved problem lies in establishing the way families marked by economic migration function and in developing a psychological counseling model that would mitigate the effects of economic migration on the family system.

Scientific novelty and originality. It is one of the first theoretical and experimental research in local social psychology providing a comparative analysis between family marked by economic migration and the family unmarked by this phenomenon of systemic family perspective; sets the socio-demographic factors which influence the family marked by economic migration by its level of operation; the development of a model of counseling that would mitigate the effects of economic migration on the family system.

The theoretical significance is supported by the analysis, profiling, explanation and delimitation of the aspects of the conceptual framework of the family's systems of theories, the description of the mechanisms of a functional family system. Moreover, this research brings a plus by describing the impact the economic migration has on the whole family, and this can be used as a starting point in studying in more depth the causes and effects of the dysfunctionality of the families marked by the economic migration on the meso and macro social systems.

The value of the work consists in the elaboration and validation of the theoretical and applicative foundations, projected in the elements and interventions of the Counseling Model to mitigate the effects of the economic migration on the family system, which can be used in a family counseling activity, in the activity of school psychologists, within the psycho-pedagogical assistance service, also in rehabilitation and community centers that have as beneficiaries the members of dysfunctional families as a result of economic migration.

Implementation of scientific results The obtained results were implemented into practice as a part of the promoted activities with the practicing psychologists in the northern part of the Republic of Moldova by means of the Applied Scientific Research Project, financed by the ASM, entitled "Researching the Functionality of Families in the Republic of Moldova and Developing the Mechanisms for their Psycho-Social Redeployment in the Context of European Integration psychological counseling activities offered through the site www.psyconsult.usarb.md; teaching in in-service training for school psychologists as well as for teachers, as well as teaching the "Family counseling "discipline in the Master's studies in the specialty" Psychological Counseling in Institutions and Organizations ", USARB.

CORCEVOI MARIA

**MECANISME PSIHOLOGICE DE ATENUARE A EFECTELOR MIGRAȚIEI
ECONOMICE ASUPRA SISTEMULUI FAMILIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA**

511.03 - PSIHOLOGIE SOCIALĂ

Autoreferatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar: data 31.05.2018	Formatul hârtiei 60x84 1/16
Hârtie ofset. Tipar digital	Tiraj 50 ex.
Coli de tipar.: 1,0	Comanda nr. 686

Tipar executat de „INDIGO COLOR” SRL

str. Pușkin, 38, MD 3100, Republica Moldova

tel.0-231-399-79